

AUTORITET
TABT
ELLER
TRANSPORTERET

I store dele af det 20. århundrede har vi talt om en stadig dybere og mere omfattende autoritetskrise. Nu skal autoriteten generobres, lyder det. Men er det nu også sandt? Måske er autoriten ikke tabt, men transporteret over i nye individualiserede former. Det mener i hvert fald Sverre Raffnsøe, der er professor ved CBS. Lektor Henrik Jensen fra RUC er uenig: Autoritetskrisen består i ubalance mellem en pligtkultur og en terapeutisk lystkultur.

* En gang havde skolelæreren autoritet i kraft af sin position i samfundet. Det samme havde præsten. På hospitalet herskede lægens formynderi. Og hjemme i familien var farens autoritet uomtvistelig. I dag er autoriteten tabt og skal generobres. Sådan lyder i hvert fald en ret almindelig bedømmelse af vores nuværende situation. Baggrunden er som regel en historie om, at det 20. århundrede blev udtryk for en stadig mere omfattende autoritetskrise, som satte sig igennem i alle sfærer af samfundet – lige fra politik hen over arbejdsliv til opdragelses- og uddannelsessystemet.

Men er krisen kravlet med over i det 21. århundrede, og skal vi derfor stadig generobre en tabt autoritet; eller skal vi til at tænke autoritet på anden vis?

DEN DELTE AUTORITET

Professor Sverre Raffnsøe fra Institut for Ledelse, Politik og Filosofi ved CBS vurderer, at autoriteten ikke er tabt, men at den hævder sig på andre måder end tidligere.

”Det er ikke sådan, at der engang var autoritet, og nu er der næsten ingen. En sådan kontrast er alt for enkel. Jeg hævder mig som autoritet, når jeg er familiefar. Og der er forhold i mig, som hævder sig som autoritet, når jeg for eksempel får dårlig samvittighed. Det interessante er, om de måder, man kan træde frem på som autoritet, har ændret sig. Det har de nok. For eksempel var det tidligere sådan, at man inden for sundhedsvæsenet satsede på patientens lydighed i forhold til lægens autoritet. I dag er man for eksempel i stigende grad gået over til vejledning for at mægtiggøre patienten. Autoriteten bliver en delt autoritet. Lægen har den sundhedsfaglige ekspertise, mens brugeren er eksperten på sit eget liv,” siger Sverre Raffnsøe og pointerer, at autoritet indebærer en lydighed, hvor mennesker bevarer deres frihed.

”Hverken lægens eller min autoritet som familiefar er selvfølgelig. Som autoriteter er vi magtinstanser, der gerne vil have nogen til at gøre noget, som de ikke ellers ville have gjort. Men i dag får man kun autoritet ved at tildele den anden frihed. Jeg vil gerne have, at mine børn bliver selvstændige mennesker. Men når de så ikke tager selvstændigheden på sig, når de ikke makker

ret på en måde, jeg synes er hensigtsmæssig, så bliver jeg frustreret. Autoritet handler om at skabe nogle hensigtsmæssige rammer, som andre kan forholde sig til og udvikle sig inden for, men det gør selvfølgelig også, at autoritet i dag hele tiden er på spil,” siger Sverre Raffnsøe.

TAB AF BALANCE

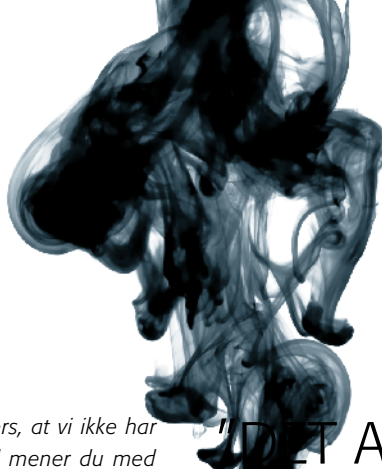
Lektor Henrik Jensen fra Institut for Kultur og Identitet ved Roskilde Universitetscenter mener ikke, at autoritetskrisen er løst ved, at en ny autoritetstype er kommet til verden. I bogen *Det faderløse samfund* beskriver han, hvordan der er opstået en ubalance mellem pligtkulturen og den terapeutiske kulturs autoritetsformer.

”Pligtkulturen hænger sammen med det traditionelle vertikale samfund, som vi har arvet fra den kristne kultur. Her var Gud den øverste autoritet, der kunne forpligte os på hinanden. I øjeblikket er vi meget mere optaget af at være en del af en horisontal rettighedskultur. Autoriteten tilhører den enkelte, der er optaget af at realisere sig selv. Lykkes det ikke, så får vedkommende brug for bistand af sine side-autoriteter.

Den amerikanske sociolog Phillip Rieff kalder dem for den terapeutiske kulturs autoritetsagenter. De skal hjælpe os med at realisere vores individuelle projekt og fritage os for ubehag, når vi ikke lykkes med vores selvrealisering. Ubøghaget lader sig for eksempel fjerne ved at give andre skylden for det.”

Henrik Jensens samtidsdiagnose er, at autoriteten defineret ved begreber som lydighed, pligt og skyld sådan set stadig er intakt, men den er svækket, fordi vi har døvet os over for den.

”Den traditionelle autoritet er der stadig. Det er vores ’høreapparat’, der ikke er indstillet på at lytte til den. Det aktuelle tab af autoritet er et tab af balance mellem en pligtkultur og en rettighedskultur, der har komplementære autoritetsformer, og som i en ubalanceret fordeling bliver hinandens modpoler. Spørgsmålet om autoritetskrise er et spørgsmål om delikate og komplekse balancer - og i øjeblikket altså for meget vægt på den terapeutiske kulturs autoritet. For gud fader bevares, folk har stadig skyldfølelse i lange baner. Og det er midt i hovedtendensen til ikke selv at stå til ansvar for sine selvrealiseringskiks.”

I bogen Det Faderløse Samfund siger du ellers, at vi ikke har en særligt velfungerende samvittighed. Hvad mener du med det?

”En dårlig samvittighed er en samvittighed, som fungerer. Det vil sige, at man får det dårligt med sig selv, hvis man ikke lever op til de krav, ens overjeg stiller. Det er ikke helt tilfældet i dag, for overjeget er blevet en svækket og plumret størrelse. Samvittigheden taber derved sine ydre skyldreferencer. I stedet er skammen over sin manglende evne til at realisere sig selv i vækst. For vi er opdraget til at forvente, at vi får succes ved at realisere os selv. Og når det så kikser, så formår vi ikke selv at komme os over det. Og så hidkalder vi de terapeutiske autoriteter,” siger Henrik Jensen.

AUTORITET PÅ PRØVE

Men hvad var – og er – autoritet egentlig – ud over et ord, som vi bruger med en vis selvfølgelighed? Den traditionelle opfattelse af autoritet er, at det handler om et hierarkisk forhold, der ikke bliver anfægtet, men adlydt. For på den ene side er autoritet et fænomen, der er uforeneligt med overtalelse. På den anden side bruger en autoritet heller ikke vold, for så har autoriteten svigtet til fordel for ren magtanvendelse. En far kan miste sin autoritet ved enten at slå sit barn eller ved at begynde at diskutere med det, det vil sige ved at optræde som en tyrann eller ved at behandle barnet som en ligemand. Sverre Raffnsøe lægger ved siden af autoriteten som en selvfølge vægt på, at autoritet forudsætter en prøvelse. Han fortæller, at magten skal prøves af. Og denne afprøvning afgør, om man kan acceptere sig selv eller andre som autoritet.

”Dette forhold mellem magt og autoritet har vi kendt til siden det gamle Rom. Det romerske senat havde en rådgivende og godkendende rolle i forhold til de øvrige magtudøvende instanser som folkeforsamlingen eller konsulerne. Magten skulle altså stå sin prøve for at opnå autoritet – over for senatet, hvis magt beroede på anseelse, indsigt og sædvane i en skærpet moderne form, og samtidig var autoriteten allerede på dette tidlige tidspunkt heller ikke en selvfølge. Autoritet var allerede i sine tidlige former noget, der skulle hævdes. Sådant en anerkendelsesfigur i forhold til magten finder vi også senere hos filosofen Immanuel Kant,” siger Sverre Raffnsøe og uddyber:

”Kant fortæller os netop, at vores tid er kritikens tidsalder. Det vil sige, at forskellige kritiske instanser skal stå for en kritisk test for at opnå autoritet. Det kommer man ikke uden om i dag. På en måde er vi vidner til en kulmination på en autoritetsfordring, der opstod i 1700-tallet. Den handler om, at det enkelte menneske skal blive sin egen autoritet. Det skal sætte sin signatur, blive sin egen autor, sit eget ansvarlige ophav. Det paradoksale er, at det kræver enormt meget ledelse og vejledning at prøve sig selv af som selvledende,” siger Sverre Raffnsøe.

”DET ANTIAUTORITÆRE ER INDLEJRET I DEN GENERATION AF UNGE, JEG FOR EKSEMPEL MØDER PÅ UNIVERSITETET. OG DE FÅR JO IKKE NOGET MODSPIL, HVIS JEG GÅR RUNDT OG TROR, AT JEG TILHØRER SAMME GENERATION SOM DEM.”

Henrik Jensen er enig i, at autoriteten er flyttet over i selvet, men noget mere skeptisk over for, om dette selv møder de store prøvelser. Han er mere optaget af, hvordan rettighedskulturen udraderer skellet mellem ung og gammel, mellem begavet og ubegavet, mellem barn og voksen og måske frem for alt mellem elev og lærer.

”I dag skal du ikke adlyde nogle ydre autoriteter, fordi det er din pligt. I dag skal du have lyst til lydighed. Meget af denne forandring handler om, at vi i Danmark i langt højere grad end vores nabolande Tyskland og Sverige er blevet hængende i 60’ernes anti-autoritære tidsånd.

Frigørelsens ånd viser sig ikke mindst i uddannelsessystemet og i måden, vi opfører os på i det offentlige rum. Vi kom nemlig aldrig til det punkt, hvor de traditionelle autoriteter manifesterede sig igen. Hos os var der ingen, som sagde stop, nu er det nok.

Det giver os i dag nogle problemer med disciplin og med familier, der mister orienteringsevnen. Jeg ser ikke anden udvej,

end at vi må manifestere os som ansvarlige forældre, lærere eller hvilke voksenroller, vi nu har. Det antiautoritære er indlejret i den generation af unge, jeg for eksempel møder på universitetet. Og de får jo ikke noget modspil, hvis jeg går rundt og tror, at jeg tilhører samme generation som dem,” siger Henrik Jensen.

KALDET TIL AT VÆRE KUNSTNER

I TV-programmet AUTOGRAF får berømtheder modspil fra den anerkendte interviewer Clement Kjersgaard. Her er en chance for at gøre opmærksom på sig selv ved at svare på spørgsmål om sig selv, sit private og professionelle liv. Hvordan lever man – og kan man forklare sig og stå inde for det hele?

Programmet er på en måde et konkret sindbillede på det, Sverre Raffnsøe kalder en kulmination på den autoritetsfordring, der opstår i 1700-tallet.

”Dengang handlede det ikke om at give sin autograf, men om at sætte sin signatur, det vil sige at blive sin egen autor – sit eget ansvarlige ophav. I den forstand er der en verden til forskel mellem det moderne individ, der skal overskride sig selv og står offentligt frem, og et tidligere mere afgrænset og privat individ.”

Filmen ’De fem benspænd’ er ifølge Sverre Raffnsøe et andet billede på, hvad det enkelte menneskes autoritet består af i dag. I ’De fem benspænd’ genindspiller Jørgen Leth scener fra kortfilmen ’Det perfekte menneske’ efter nogle stramme regler, som Lars von Trier opstiller for genindspilningen.

”Men hvad sker der så? Jo, det viser sig, at reglerne og begrænsningerne er til for at blive overskredet, for ellers kan du ikke skabe dig selv som en original person og blive dit eget ophav eller få autoritet. På den måde er ’De fem benspænd’ et tidstypisk eksempel på, at autoritet i dag handler om selv at tage et vist ansvar for situationen og for sine overskridelser af de gældende regler. Det viser samtidig, at bestræbelserne på at leve op til denne fordring om at lede sig selv og blive sin egen autoritet er et risikofyldt projekt, der rummer både angst, lyst og smerte.”

I dag dyrker vi kunstnere som ideal, mener også Henrik Jensen. Kunstneren lever i sine originale overskridelser, og han skal hele tiden kunne stå inde for det, han gør. Men han hæfter sig også ved den normative side af sagen – nemlig at en overfokusering på den kunstneriske lyst fortrænger lydigheden over for det sure slid.

”Problemet er, at du ikke kan sælge surt slid i dag. Det hænger igen sammen med, at kaldet, følelsen af at det her er mit lod, som jeg må tage på mig, heller ikke har det særlig godt i dag – selv om det på mange måder er det, vi er blevet rige på. Det sure slid.

Min mormor var sådan en person, som folk i dag nok ville mene var undertrykt. Hele sit voksenliv gik hun derhjemme og brugte sin tid på at give – til sine børn og børnebørn. Der var

måske et kraftigt element af kedsomhed i hendes liv, som i så mange andres fra hendes generation. Men spørgsmålet er, om vi ikke bruger af hovedstolen, når vi går for meget efter, at den enkelte skal realisere sig selv ved at lave spændende overskridelser af sig selv.” ■

Af Claus Holm
clho@dpu.dk

SVERRE RAFFNSØE

Professor ved Institut for Ledelse, Politik og filosofi ved CBS.

Sverre Raffnsøe er leder af forskningsprogrammet Ledelse af Selvledelse ved CBS, finansieret af Velux Fonden. Programmet studerer selvledelse i det moderne arbejdsliv og som en moderne social kontrakt for at undersøge, hvilke udfordringer der rejser sig for den enkelte og for ledelsen. I denne forbindelse arbejder han på en bog om velfærd som en overordnet retningsline for (ledelse af) selvledelse.

Sverre Raffnsøe har blandt andet skrevet bøgerne Foucault sammen med M. Gudmand-Høyer og M. Sørensen udgivet på Samfundslitteratur i 2008. Og senest har han sammen med N. T. Thygesen og S. Vallentin udgivet Ledelse, magt og tillid udgivet på Børsens Forlag, 2008.

HENRIK JENSEN

Lektor ved Institut for Kultur og Identitet ved RUC.

Henrik Jensen er i gang med et større projekt om 1950'erne. Han har blandt andet skrevet bøgerne Ofrets Århundrede (Samleren 1998), Det Faderløse Samfund (People's Press 2006) samt Når vi taler om 68 (sammen med Georg Metz, People's Press 2008)